

Pentti Virrankoski

* 20.6.1929 † 20.8.2023

Suomen historian professori Pentti Virrankoski kertoo vuonna 1963 ilmestyneen väitöskirjansa *Myyntiä varten harjoitettu kotiteollisuus Suomessa autonomia ajan alkupuolella* esipuheessa, miten suomalaisen kotiteollisuuden historia oli kiehtonut häntä jo pitkään. Sen tutkimiseen hän oli saanut ensikosketuksen jo kaksitoista vuotta aikaisemmin osallistuessaan Etelä-Pohjalaisen Osakunnan Ilmajoelle vuonna 1951 tekemään kotiseuduntutkimusretkeen. Virrankoski keräsi tuolloin tietoja alueen torpparien harjoittamasta ajokalu- jen valmistuksesta.

Väitöskirjan aihe poikkesi jyrkästi Pentti Virrankosken oman ajan Suomen historian poliittis-hallinnolliseen ja sotahistoriaan nojanneesta tutkimuserinteestä. Minulle kertomansa mukaan etenkin villalankaa kehränneet, pellavakangasta kutoneet, pitsejä nyplänneet ja mattoja ja ryijyjä värkänneet naiset olivat hieman oudoksuttaneet Virrankosken työtä ohjannutta professori Eino Jutikkalaa. Kuuluivatko maaseudun pieneläjänaisten arkiset ponnistelut edes Suomen historiaan?

Pentti Virrankoski oli jo varhain kiinnostunut tasapuolisesti miesten ja naisten tekemästä työstä, vaikka hänen tutkimuksiaan ei lasketakaan nais- tai sukupuolihis-

torian pioneeritutkimuksiin. Joka tapauksessa monet hänen turkulaisista oppilaisistaan, Raimo Ranta, Ulla Heino, Veikko Laakso ja allekirjoittanut, innostuivat tutkimaan käsin tehtyä työtä ja etenkin Ruotsin ajan käsityöläisiä.

Professori Pentti Virrankoski syntyi Vancouverissa Kanadassa 20.6.1929 ja kuoli 94-vuotiaana Turussa 20.8.2023. Hän eli lapsuutensa ja nuoruutensa Kauhavalla ja kirjoitti ylioppilaaksi Kokkolan Yhteislyseosta 1948. Hän opiskeli aluksi kemiaa Teknillisessä Korkeakoulussa, mutta siirtyi vuoden opintojen jälkeen historian pariin. Hän valmistui filosofian kandidaatiksi Helsingin yliopistosta 1953 pääaineenaan Suomen historia.

Kaksi vuotta väitöksen jälkeen hänet nimitettiin Turun yliopiston Suomen historian apulaisprofessoriksi vuonna 1965 ja professoriksi vuonna 1979, mitä tehtävää hän hoiti eläköitymiseensä asti vuoteen 1992. Tunnustuksena tutkimuksistaan hän sai Abo Akademiilta kunniaohtorin arvon vuonna 1988. Svenska litteratursällskapet i Finland myönsi hänelle samana vuonna Kustaa III:n palkinnon ja Ruotsin akatemia vuonna 1996 Axel Hirschin palkinnon. Suomalaisen Tiedeakatemian jäseneksi hänet kutsuttiin vuonna 1979.

Professorina Pentti Virrankoski tutki ja ohjasi erityisesti Ruotsin aikaan kohdistuvaa talous- ja sosiaalishistorian tutkimusta. Hänen keskeinen hankkeensa, aluksi yhdessä professori Päiviö Tommilan kanssa, käsitteli Ruotsin ajan maaseudun käsityöläisiä. Jenny ja Antti Wihurin rahaston Turun yliopistolle vuosiksi 1966-1970 myöntämä suurten humanististen tutkimusprojektien toteuttamiseen tarkoitettu apuraha loi mahdollisuudet laajan käsityöläistutkimuksen käynnistämiseksi. Käsityöläisprojekti edellytti runsaasti lähdeytöä ja siinä keskityttiin sellaisiin lähteisiin, jotka luettelivat käsityöläisiä henkilöinä, kuten henki- ja rippikirjoihin, syntyneiden, vihittyjen ja haudattujen luetteloihin. Niistä otettiin irti kaikki mahdollinen tieto, käsityöläisen syntymäaika ja paikka, muuttotiedot, aviopuoliso, lapset sekä oppipojat. Nykyisin puhuttaisiin prosopografisesta tutkimusotteesta. Yksittäisestä käsityöläisestä saatiin parhaimmillaan erittäin runsaasti tietoa, ja kerätyn aineiston pohjalta tehtiin niin pro gradu -tutkielmia, lissensiaatintöitä kuin väitöskirjoja.

Paikallishistoria oli niin ikään läheinen tutkimuslinja Virrankoskelle vuosikymmenien ajan. Suur-Kalajoen historia ilmestyi vuonna 1956 ja Kokkolan pitäjän yläosan historia vuonna 1961. Vuonna 1973 valmistui perusteellinen Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin historia III. Pari vuotta myöhemmin

Virrankoski julkaisi luennoimansa taloushistorian peruskurssin pohjalta napakan yliopistollisen oppikirjan Suomen taloushistoria kaskikaudesta atomiaikaan.

Aatehistoriallista ajatteluaan Pentti Virrankoski avasi kirjoittamassaan ja vuonna 1986 ilmestyneessä elämäkerrassa *Anders Chydenius: demokraattinen poliitikko valistuksen vuosisadalta*. Virrankosken tutkimus Chydenius oli valistusaatteiden ja pietismin innoittama poliitikko, jonka talouselämää koskevat näkemykset kytkeytyivät laajasti 1700-luvun yhteiskunnallisiin keskusteluihin. Teoksessaan Virrankoski kuvaa, miten Chydenius vastusti lainsäädännöllä tuettuja taloudellisia monopoleja ja puolusti Ranskan ja Ruotsin varhaisliberalisteihin liittyen elinkeinovapautta. Toisaalta Chydenius havaitsi erityisesti työväen valtiollisten oikeuksien puutteen. Ansiokas tutkimus julkaistiin myös ruotsiksi *Anders Chydenius: demokratisk politiker i upplysningens tid vuonna 1995*.

Varsinaisen historiantutkijan testamenttinsa Pentti Virrankoski kirjoitti eläkevuosien rauhassa, vuonna 2001 julkaistun kaksoisteoksen *Suomen historia 1–2*. Se on yli tuhatsivuinen yleisesitys maamme historiasta aina esihistoriasta 1900-luvulle. Poliitiikan, kulttuurin ja talouden suurten linjojen ohella teossarja valottaa elintapojen ja arjen historiaa ja yksittäisen ihmisten kokemuksia.

Kirsi Vainio-Korhonen